

Vjačeslav Pjecuh

Nova moskovska filozofija

Petek

Presenetljivo je, toda ruska osebnost se od nekdanj nahaja pod oblastjo, celo pod jarmom materine besede. Danci svojega Kierkegaarda niso brali sto let, za Francoze Stendhal, preden ni umrl, ni bil obvezno čtivo, pri nas pa neki saratovski učitelj, popov sin, napiše, da bi se zaradi prihodnosti naroda bilo treba naučiti spati na žeblih, in pol dežele začne spati na žeblih. Taka pokorščina umetniški besedi je dvakratno presenetljiva zato, ker je vsem razen otrokom in norcem jasno kot beli dan: za to isto besedo stoji samo mrtev odraz resničnosti, model. In to v najboljšem primeru; v najslabšem ljudje enostavno sedijo in si izmišljujejo vsakršne neresničnosti, v samopozabi se igrajo življenja in prisiljujejo moške in ženske, ki jih nikoli ni bilo, da se obnašajo tako, kot se nihče nikoli ni zares obnašal, oziroma dejansko zavajajo milijone poštenih bralcev, ko preresno predstavljajo svoje izmišljotine kot nekaj, kar je res bilo, še več, posegajo celo po nekaterih nadčloveških predpravica, ker se dogaja, da napišejo: »pomislil je«, »prešinila ga je misel«; toda kakšen bi moral biti človek, da bi lahko vedel, kaj točno je kdo pomislil in natančno kakšna misel ga je prešinila!

Čisto zares, kdaj drugič odpreš knjigo in prebereš: »V začetku julija, ob nenavadno vročem vremenu, je neki mlad človek proti večeru prišel iz svoje čumnate, ki jo je najel pri stanovalcih v S. prečni ulici, na ulico in se počasi, kot bi se obotavljal, odpravil proti K. mostu.« To torej prebereš in pomisliš: saj nikoli ni bilo ne vročega julija ne večera, ko je mladi človek prišel ven iz svoje sobice, ne sobice ne S. prečne ulice, tudi samega mladega človeka ni bilo, ampak si je vse to izmislil pisatelj ta in ta, da bi se rešil svojih mor in zaslužil za žemljico z maslom; no dobro, predpostavimo, da je vroč julij mogoče res bil in da je tudi S. prečna ulica bila in tudi sobica, ki je bila najeta pri stanovalcih, toda o mladem človeku ni bilo niti sledu. In četudi je bil, nikoli ni proti večeru hodil ven z dvorišča v smeri omenjenega mostu, in če je vendarle hodil, to ni bilo »kot bi se obotavljal«, temveč nasprotno z nemškim korakom, in ne iz sobice, in ne proti večeru, in ne na začetku julija, ampak iz stanovanja v Izmajlovskem polku zgodaj zjutraj tridesetega septembra.

Najbolj zanimivo je, da so v sedanjih okoliščinah tovrstna spoznanja pri nas nemogoča in mi tako brezpogojno verujemo v literaturo, kot so naši pradedje v sodni dan. Ta kulturni fenomen je možno pojasniti s tem, da je naša literatura tako rekoč evangeljska, toda z druge strani je možno tudi tole – kakor je napisano, tako je tudi bilo; zares je bil in vroč julij in večer in mladi človek, ki se je res »kot bi se obotavljal« odpravil z dvorišča; in če to ni bilo v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, je bilo v štiridesetih letih stoletja pred tem ali pa za časa Borisa Godunova ali pa pred dvema letoma, kajti človek živi tako dolgo, bogato in raznoliko, da ni še tako obupno literarnega, celo nesmiselnega položaja, v katerem se resnični človek ne bi kdaj znašel. Tako kot še ni bilo take fantazije, ki ne bi postala resničnost, tako ni takega vzroka, ki ne bi imel svojih posledic, tako kot ne more obstajati taka kombinacija soglasnikov in samoglasnikov, ki v enem izmed človeških jezikov ne bi kaj pomenila, tako se tudi še ni pojavila taka umetniška izmišljotina, ki se ne bi toliko ujemala z resničnimi situacijami in stvarmi, da bi jo bilo nemogoče imeti za resnično. Za to tudi vedno gre, da je vse bilo, in Jevgenij Onjegin s Tatjano Larino, in Akakij Akakijevič s svojim nesrečnim plaščem, in kapetan Lebjadkin s fantastičnimi verzi, in Odnodum; kaj zato, da so imeli drugačna imena, da so bili v drugačnih okoliščinah, da niso živeli ravno takrat in ne ravno tam – toda saj to so malenkosti. Pomembno je nekaj drugega, namreč to, da je literatura predvsem, kako bi rekli, korenina življenja, pa tudi življenje samo, le da nekoliko premaknjeno po horizontali, in potemtakem nedvomno ni ničesar presenetljivega v tem, da je pri nas tako, da kamor gre življenje, gre tudi literatura, in po drugi strani, kamor gre literatura, tja gre tudi življenje, da pri nas ne samo da pišejo, zgledujoč se po življenju, ampak deloma tudi živijo, zgledujoč se po literaturi, da je duhovna moč literature pri nas tako velika, da v nekaterih romantičnih situacijah povsem zdravorazumskemu človeku lahko pride na misel: Aljoša Karamazov ne bi tako ravnal. In tukaj se sploh ni česa sramovati, ko se v nekaterih romantičnih situacijah oziramo na naše literarne svetnike tipa à la Tolstoj, Dostojevski ali Čehov, se zgledujemo po njih; kajti oni niso izmišljotina, ampak resnični svetei ruskega življenja, ki so zares obstajali, to je, trpeli in delovali po obrazcu, ki je vreden posnemanja, kajti za to tudi gre, da je vse bilo. Toliko je, kot kaže, neponovljivo nenavadna naslednja scena: »Kriknila je, vendar slabotno, in naenkrat se je sesedla na tla in je še utegnila dvigniti obe roki h glavi... Kri se je ulila kot iz prevrnjenega kozarca in telo se je zvalilo vznak... Bila je že mrtva. Oči so bile izbuljene, kot bi hotele izskočiti, čelo in ves obraz sta se zgubala v krču... lobanja je bila razbita in celo nekoliko obrnjena v stran...« Ta scena ne samo da se je z vsemi navedenimi podrobnostmi večkrat zgodila v življenju, temveč se je celo še pred kratkim kdove katerikrat ponovila...

Prevedla Vesna Periček